

EX VOTO;
VOTIVNE PODOBE POMORCEV

Duška ŽITKO

kustos, Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran, 66330 Piran, Cankarjevo nabrežje 3, YU
conservatore, Museo del mare "Sergej Mašera" Pirano

POVZETEK

Zelo malo votivnih podob pomorcev oz. mornarskih ex votov, v primerjavi s prvotnim številom, je ohranjenih na južnem Primorskem, čeprav so votivne podobe s pomorskimi motivi nekdanje številne cerkve v obmorskih krajih, kjer so se mornarji in ribiči, vajeni nadčloveških naporov in drznih pomorskih potovanj, pred odhodom na morje zaobljubljali in se priporočali svojim zaščitnikom (sv. Mariji, sv. Nikolaju, sv. Blažu idr.), ob srečni vrnitvi v svoj domači kraj pa so jim v zahvalo darovali podobo.

Največja zbirka mornarskih ex votov je ohranjena v zakristiji župnijske in romarske cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu, ki je po letu 1512, ko se je po legendi prikazala Marija, postala ena najbolj obiskanih romarskih cerkva v Istri. V njej so se večinoma zaobljubljali prav pomorci in ribiči. Mornarske zaobljubljene podobe iz Strunjana so slikane po splošno uveljavljenem obrazcu, ki se pod vplivom italijanske umetnosti razlikuje od vzorca v drugih slovenskih pokrajinah predvsem po večji dramatičnosti in dinamičnosti, pogojenih z vsebino uprizorjenega dogodka na morju. Preprosta slikarska dela največkrat neznanih, vendar spretnih in domišljije polnih podobarjev so polna ljudske ekspresivnosti in doživetosti, ki z bogato sporočilnostjo spremljajočih legend nudijo pri proučevanju pomorske preteklosti ob dokaj skromnih pisnih virih izredno dragocen vir informacij.

Darovanje različnih predmetov "iz zaobljube" je zelo star običaj. Izvira še iz darovanja poganskim božanstvom in teče preko antike nepretrgoma dalje, ko so poganske bogove nadomestili krščanski mučenci.¹ Ta običaj ni nujno vezan na darovanje podob. Zaobljube so bile različnih vrst,² med njimi pa je posebej zanimivo darovanje slikane podobe.

Slikanje zaobljubljenih slik v zahvalo za izkazano milost se je pojavilo v Italiji že v 14. stoletju, vendar se je v upoštevanja vredni meri uveljavila navada darovanja in obešanja votivnih slik v cerkve šele v 15. stoletju.³

Dosedanje raziskave votivnih podob v Sloveniji so pokazale, da je najstarejša votivna slika datirana z letnico 1599 iz Kokarj pri Mozirju, da pa je bila naslikana po še

starejši sliki iz srede 15. stoletja, kar priča, da se je običaj votiranja hitro razširil na naše ozemje.⁴ Votivne podobe so k nam prišle torej kot utrjen običaj, ki so se ga sprva - v 16. in 17. stoletju - oprijeli višji stanovi (plemiči, meščani in duhovščina), njim pa so sledili v vse večjem številu nižji stanovi, predvsem v 18. in 19. stoletju, ko so ob raznih reformah doživljali izboljšanje svojega gospodarskega in družbenega položaja.

Verski redovi in duhovščina so predvsem v protireformacijskem vzdušju z besedo, sliko in kasneje tudi tiskom slavili čudežno moč svetnikov, vneto razširjali sloves krajev, kjer naj bi se čudeži godili, spodbujali tam gradnjo romarskih cerkva, organizirali božje poti in romanja ter prav tako darovanje slikanih votivnih podob. Zaradi

1 Primerjaj: France Zupan, Votivne podobe. Informativni bilten Inštituta za sociologijo in filozofijo univerze v Ljubljani, št. 10. Ljubljana, 1964, str. 51 (odslej FZVPI)

2 Zupan F. Votivne podobe na Gorenjskem. Razstavni katalog. Kranj, 1964, str. 6

3 Makarovič G. Slovenska ljudska umetnost. Ljubljana, 1981, str. 17; Primerjaj: FZVPI (str. 51 - 57) in Jean Randier, Nautical antiques for the collector. Barrie and Jeankins. London, 1976 str. 50 - 52

4 Primerjaj: FZVPI, str. 12 in Slovensko ljudsko izročilo, Pregled etnologije Slovencev (uredil Angelos Baš). Ljubljana, 1980; Cevc E. Likovna umetnost, str. 232 - 247 ter Orel B. Slovenska božja pot in izvori njene ljudske umetnosti. Umetnost 1942/1943. Ljubljana, 1943, str. 78 - 86; Orel B. O ljudskih podobah. Umetnost 1938/1939. Ljubljana, 1939, str. 30 - 40 Pauletič N. Jugoslovanska ljudska umjetnost. Beograd, 1984, str. 56; Bihalji-Merin O. Umetnost naivnih v Jugoslaviji. Ljubljana, 1965

velikih stisk in nadlog (kuga, lakota, Turki, naravne katastrofe idr.), ki so se zgrinjale nad ljudstvo, je bil odziv na vse omenjeno velik. "Bil je to čas čudežev, vidcev in silnega romarskega razmaha."⁵

Primorska hrani v primerjavi z drugimi slovenskimi pokrajinami malo votivnih podob. Vzrokov za to je več. Enega izmed njih je mogoče iskati v zli usodi nekaterih najbolj znanih romarskih cerkva (npr. Sv. Gora pri Gorici) ki so bile bodisi požgane, porušene, opuščene ali celo oropane, drugega pa v splošnem značaju kraške in primorske ljudske ustvarjalnosti, ki je bolj usmerjena v klesarstvo, v plastične izdelke v kamnu, manj pa v slikarstvo na platno in lesu. (Po Francetu Steletu je značaj umetnosti na tem območju tektonski in plastičen, ne pa slikovit, kot je na Gorenjskem in Štajerskem.) Ne moremo pa potrditi, da Primorska ni imela znamenitih romarskih poti, ker naj bi bile le-te večinoma na Kranjskem, Štajerskem in Dolenjskem,⁶ saj lahko naštejemo Sv. Goro pri Gorici, goriško Kostanjevico, Sv. Višarje, Lokev pri Divači, Repentabor, Golo Brdo v Goriških Brdih, Kazlje pri Avberju, Komen, Tolmin, Vitovlje in Strunjan.⁷

Po doslej opravljenih analizah je največ votivnih podob na Slovenskem nastalo kot zahvala za pridobljeno zdravje; plemstvo in višji stanovi so se najpogosteje zahvaljevali za zdravje novorojenčkov in otrok, kmetje pa velikokrat za ozdravitev bolne živine. Na splošno je mogoče prav iz zaobljubljenih podob spoznati nadloge in težave, ki so tlačile človeka - nesreče pri delu, bolezni, požari, povodnji, vojske idr.

Ločijo se med seboj podobe, ki so bile mišljene kot zahvala, in pa prošnje podobe, na katerih prosilec šele prosi milosti zase, za svojo družino, živino... Obe vrsti votivnih podob so ljudje prinašali v romarske cerkve in jih brez posebnega reda obešali v prezbitarijih, okrog oltarjev, v zakristijah, pod kore in drugje, kjer je pač bil prostor. To je bilo seveda versko dejanje, ki mu pa je sledila močna človeška potreba po uveljavljanju lastne osebe. Z likovnim zapisom dogodka, pomembnega za posameznika, se je ohranil tudi spomin nanj, istočasno pa je bila to tudi potrditev njegovega družbenega položaja in blaginje.⁸

Votivne podobe so preprosta, pristrčna slikarska dela največkrat spretnih in domišljije polnih brezimnih podobarjev. Polna so vizualne neposrednosti in sočutja do uprizorjene nezgode. Njihov slog je videti okoren, vendar skriva v sebi skrivnostna pravila slikanja, ki so se dedovala iz roda v rod.

Zaobljubljene podobe uvrščamo v zvrst ljudske oziroma naivne umetnosti, čeprav njihova kvaliteta niha od primitivnih podob podobarjev in izrazitih samoukov do kvalitetnih likovnih del slikarjev, ki jim slikanje votivnih

podob ni bila glavno delo, pač pa so se poklicno ukvarjali tudi s slikanjem drugih žanrov.

Votivne slike so največkrat pravokotnih oblik in manjših dimenzij; sprva so bile slikane z oljnimi barvami na les, nato na platno in tudi na steklo, kasneje v akvarelni tehniki na papir, so pa tudi tolčene na pločevino ali celo srebro, v najmlajšem času pa jih nadomeščajo tiski na papir.

Zaobljubljene podobe so slikane po uveljavljenem obrazcu, ki se na Primorskem močno razlikuje od onega v drugih slovenskih pokrajinah. Osrednji motiv priprošnje je pod vplivom italijanske umetnosti dramatičen in dokaj razgiban, velikokrat uprizarja dogodek, za razliko od osrednjega prosilčevega motiva v ostali Sloveniji, kjer so z žarki obsijani prosilci statični, največkrat klečeči v aktu molitve, kar potrjuje dejstvo, da ima votivna podoba izhodišče v slikanem epitafu in donatorski podobi ter se v Sloveniji zgleduje po avstrijskih in bavarskih obrazcih.

Sveti priprošnjiki so po splošno uveljavljenem pravilu upodobljeni v zgornjem levem ali desnem delu slike in so s tem, ko klečijo, sedijo ali stojijo na oblačkih ali obsijani v nebeškem sijaju, ikonografsko opredeljeni kot višja, nadzemeljska bitja.

Votivne slike so opremljene z različno oblikovanimi ščitki z napisom EX VOTO (iz zaobljube) in letnico ter svetlejšimi trakovi s privihanimi robovi oz. svetlejšimi pasovi v spodnjem delu slike, v katerih je pogosto zapisana legenda.

Neprecenljiva je njihova dokumentarna vrednost. Iz votivnih podob na Slovenskem je poleg tegob, ki so tlačile človeški rod, moč spoznati način oblačenja, noše, pohištvo etc., v našem primeru pa iz zaobljubljenih podob s pomorsko vsebino spoznavamo tipe ladij (od ribiških čolnov, pri katerih so vidne tako regionalne kot krajevne posebnosti, do številnih tipov tovornih ladij na jadra in vesla, pa parnih ladij, ki so jih poganjala ladijska kolesa ali ladijski vijak), raznoliko in spreminjajočo se ladijsko opremo (različne tipe in vezave jader...); iz legend razberemo imena ladij, ladijskih posadk oziroma lastnikov ladij, spoznavamo vrste nezgod (brodolome, gusarske napade, razne spopade in bitke), kraje nezgod in njihovo številnost, smeri tgovskih poti in potovanj itd. To je vse pri preučevanju pomorske preteklosti ob dokaj pomanjkljivih pisnih virih izredno dragoceno, saj so prav ti likovni prikazi mnogokrat edini vir informacij.

Taka vsebina votivov pogojuje dinamiko likovnega izraza, ki jo spremljata tako ljudska ekspresivnost kot religiozna vznesenost.

Največji zaščitnik pomorcev je bila Mati Božja, pa tudi sv. Nikolaj in sv. Blaž. Največkrat so bile prav tem svetnikom posvečene cerkvice v primorskih krajih, polne

5 Mikuž S. Ex voto - Zaobljubljene podobe po slovenskih romarskih cerkvah. Obisk III. Ljubljana, 1942, št. 8 - 9, str. 140 - 141

6 Mnenje Franceta Zupana v njegovem delu FZCPI, str. 159, ki ga nepreverjeno uporabljajo tudi drugi avtorji.

7 Mitja Velikonja, Mati Božja v slovenskem in primorskem ljudskem izročilu. Primorska srečanja, št. 102/89, str. 952

8 Primerjaj: FZVPI, str.61 - 63

votivnih podob in drugih votivov, predvsem ladijskih modelov. Zanimivo je, da to niso bile večje župne cerkve, pač pa manjše, osamljene cerkvice, vidne daleč z odprtega morja, včasih pa so bile tudi samostanske ali pokopališke cerkve.⁹

Takih zaobljubljenih cerkev in cerkvic je bilo veliko vzdolž naše obale na kopnem in na otokih ter ob vseh obalah in otokih Sredozemskega morja.¹⁰

Raziskave votivnih podob s pomorskimi motivi v Italiji, kjer se imenujejo ex voto marinari, v Franciji - ex voto marins, v Angliji - marine ex voto paintings, in na Hrvaškem - zavjetne slike pomoraca, so že dolgo zanimiva tema raziskav, s katero se ukvarjajo tako umetnostni zgodovinarji kot zgodovinarji pomorstva.¹¹ V slovenske umetnostnozgodovinske in etnološke razprave pojem pomorske votivne podobe oz. mornarski ex voto še ni prodril, čeprav se je ob slovenski obali ohranilo, pomembno število votivnih podob, na katere je doslej v krajšem članku edini opozoril le zgodovinar Miroslav Pahor.¹² Spoznanje o pomembnosti mornarskih ex votov je tako v tujini kot doma, čeprav nekoliko pozno, le prodrlo in zaustavilo obdobje propadanja in izničenja zgodovinsko dokumentarno bogatih in zares ilustrativnih podob.

Na slovenski obali je premalo ohranjenih zaobljubljenih mornarskih podob, da bi jih lahko razdelili v različne skupine glede na njihovo vsebino (npr. prikaze brodolomov, pomorskih bitk, prikaze obmorskih krajin in pristanišč) ali da bi jih razvrščali glede na avtorje in tehniko slikanja, kot si to lahko privoščijo raziskovalci v Dalmaciji, kjer so zbirke mornarskih ex votov številčno in kvalitetno bogatejše.¹³

V slovenskem delu Istre oz. na južnem Primorskem je največ ohranjenih mornarskih ex votov v Župnijski in romarski cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu in v Pomorskem muzeju v Piranu, kjer so razstavljene tudi kopije strunjanskih mornarskih votivnih podob. Žal se

niso ohranili mornarski ex voti iz cerkvice bratovščine sv. Nikolaja v Kopru¹⁴ in drugih manjših cerkva v obalnih mestih in zaledju, ki so bile posvečene zaščitnikom mornarjev, ribičev in pomorcev. Votiranje mornarskih votivnih podob je bilo predvsem v 18. in 19. stoletju tako v navadi, da ni bilo obmorskega kraja, ki ne bi imel sakralnega objekta, v katerem se mornarji in ribiči, vajeni nadčloveških naporov in drznih pomorskih potovanj, s katerih ni bilo gotove vrnitve domov, ne bi tradicionalno pred odhodom zaobljubili in se svojim zaščitnikom priporočili. Ob srečni vrnitvi v svoj domači kraj pa so jim v zahvalo darovali podobo ali celo ladijski model.¹⁵ Tak primer votiranja v domačem kraju je ohranjen celo daleč od morja, v cerkvi Žalostne Matere Božje na Žalostni gori pri Mokronogu na Dolenjskem, kjer visi votivna podoba z napisom Ex voto 1753 in koščkom preperete vrvi. Na podobi je naslikana jadrnica z razpetimi jadrji, ki se polna mornarjev bojuje s penečimi valovi razbesnelega morja. Na oblakih sta prikazni Žalostne Matere Božje in sv. Roka. Kdo je bil mornar ali popotnik, ki je prestal vihar na morju, se ne ve, na Žalostni gori ostalo znamenje njegove hvaležnosti pa daje slutiti, da je bil doma iz Mokronoga ali okolice in se je pred odhodom na morje pri Žalostni Materi Božji zaobljubil.¹⁶

Drugi primer mornarskega ex vota iz leta 1756 visi v Meniški vasi na Dolenjskem. Gre za podoben motiv ladje na razburkanem morju, žal pa je tudi ta votivna podoba brez legende, ki bi nas podrobneje seznanila z nesrečnim dogodkom.¹⁷

Številni mornarski ex voti, ki so prisotni v cerkvah ob vseh obalah morja, govore o močnem verskem običaju, ki se ne bi tako globoko ukoreninil in tako dolgo ohranil, če ne bi nastal iz potrebe človeka (mornarja, ribiča), ki se je podajal na odprto, največkrat nepredvidljivo morje, in se neprestano srečeval in boril z nešteti nevarnostmi.

9 Kečkemet D. Naša stara pomorska ikonografija. Pomorski zbornik, Zagreb, 1962, str. 571

10 Randier J. Nautical antiques for the collector. Barrie and Jeankins, London, 1976, str. 50 - 59

11 Glej op. 10 in sledeča dela: Rebuffo L. Ex voto marinari. Edindustria editoriale, Roma, 1961; Catalogue Descriptif illustre des principaux ex voto marins offerts a Notre - Dame de Bon Port du XVIe siecle a nos jours (Ville d'Antibes) Conservateur J.H.Clergues; Randier J. Nautical antiques for the collector. Barrie and Jeankins, London, 1976, str. 40 - 59; Tomić A. Pomorstvo Dobrote na portretima brodova. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXIV. Kotor, 1976, str. 81 - 103; Tomić A. Pomorstvo Prčanja na portretima brodova. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXV. Kotor, 1977, str. 103 - 115; Kisić A. Pomorstvo Dubrovačke republike na zavjetnim slikama u crkvi Gospe od Milosrđa. Pomorski zbornik 9. Rijeka, 1971, str. 617 - 635; Kisić A. Zavjetne slike XIX i XX stoljeća u crkvi Gospe od Milosrđa u Dubrovniku. Pomorski zbornik 12. Rijeka, 1974, str. 519 - 544; Ivančević V. Nekoliko slika korčulanskih jedrenjaka. Pomorski zbornik 17. Rijeka, 1979, str. 367 - 389; Barbalić R. Ex voto dvaju bokeljskih jedrenjaka na području Hrvatskog primorja i Istre. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XVIII. Kotor, 1970, str. 153 - 162; Pauletich A. Trentaquattro ex voto marinari della chiesa della B.V. delle Grazie di Rovigno. ATTI Centro di ricerche storiche - Rovigno, vol. XV., Trieste - Rovigno, 1984 - 1985

12 Pahor M. Samo morje je vedelo. Informator, glasilo delovne skupnosti Splošne plovbe Piran, 1972, št. 1 str. 24 - 26

13 Kisić A. Pomorstvo Dubrovačke republike na zavjetnim slikama u crkvi Gospe od Milosrđa. Pomorski zbornik 9. Rijeka, 1971, str. 617 - 635 in Anica Kisić, Zavjetne slike XIX i XX stoljeća u crkvi Gospe od Milosrđa u Dubrovniku. Pomorski zbornik 12. Rijeka, 1974, str. 519 - 544

14 Ustno izročilo govori o velikem številu votivov in mornarskih ex votov, ki so nekdanj krasili cerkev.

15 V Piranu so bile številne cerkvice posvečene zaščitnikom ribičev in mornarjev. Kar dve sta bili posvečeni Sv. Nikolaju; tista na obrežju (stala je na mestu današnje palače Barboio oz. Trevisini) in tista ob obzidju (S. Nicolo delle mura), ki je tudi ni več. Cervica Sv. Petra ob mandraču - notranjem pristanu - (danes v "novi" preobleki sicer dokumentirana od konca 13. stol. dalje) in cerkve, posvečene Materi Božji (B.V. della Consolazione, B.V. della Salute), so bile najverjetneje polne votivnih podob, ki se pa žal niso ohranile.

16 Mikuž S. Ex voto - zaobljubljene podobe po slovenskih romarskih cerkvah. Obisk III. Ljubljana, 1942, št. 8 - 9, str. 141 in FZVPI, str. 152

17 (olje na platno 37 x 28 cm) Glej FZVPI, str. 145!

Slika št.7: Ex voto kapitana Francesca Teracarja, sreda 19. stol., o. les, 44 x 30 cm

Ni slučajno, da je bila njegova najdražja zaščitnica prav Mati Božja. Ob jadranski obali so najbogatejše zbirke mornarskih ex votov prav v njej posvečenih cerkvah, vključno s strunjansko romarsko cerkvijo Marijinega prikazanja in njej najbližjo rovinjsko cerkvijo Blažene Device Milosti.¹⁸ Predpostavljamo lahko, da se je v kult Device Marije transformiral kult poganskega bližnjevzhodnega ženskega božanstva, ki se je prikazovalo na vrhu gore, med nebom in zemljo, kar je lahko očiten dokaz, kako se lahko prastari arhetip svetega doživlja kot transcendentiranje na stabilnem človeškem bivanju utemeljene realnosti. Človek na zemlji v stiku z nebeškim Bogom - Marija pa vmes. Nebo in zemlja, Bog in človek sta si najbližja prav na takih numinoznih mestih (gora,

votlina, osamljeno drevo so izhodiščne lokacije številnih, predvsem romarskih cerkva), Marija pa posreduje.¹⁹

V najtežjih trenutkih so se nemočni mornarji, ribiči, pomorščaki, ujeti med dvema razbesnelima elementoma, penečim se morjem in grmečim, bliskajočim nebom, ko je bila njihova usoda v rokah ponorelih naravnih sil, z vso mentalno energijo (fizična je bila izenačena z ničlo), oprijeli posrednice - Marije, ki je bila kljub svoji nedosegljivi nadnaravnosti vseeno mati in žena, ki jih je v mislih združila s kopnim, domom in družino.

Eno izmed Marijinih domovanj na vrhu griča, vidno z vseh strani in še posebej z morja, je strunjanska cerkev Marijinega prikazanja. Nastala naj bi na temeljih starejše cerkvice iz začetka 13. stoletja,²⁰ za katero naj bi skrbele redovnice benediktinke, ki so imele samostan ob cerkvi

18 Glej: Pauletich A. Trentaquattro ex voto marinari della chiesa della B.V. delle Grazie di Rovigno. ATTI Centro di ricerche storiche - Rovigno vol. XV. Trieste - Rovigno, 1984 - 1985. Najbolj znane Materi Božji posvečene cerkve so poleg Gospe od milosrda v Dubrovniku še Gospa od Trsata na Sušaku, Gospa od andela na Pelješcu in Gospa od Škrpjela pri Perastu.

19 Taka splošna razlaga ne pojasnjuje tudi sicer v primorskih krajih močno razširjenega Marijinega kulta, ki je verjetno plod pokristjanjevanja, ki so ga izvajali oglejski patriarhi. Zaščitnica oglejske cerkve je bila prav Devica Marija. Primerjaj: Velikonja M. Mati Božja v slovenskem in primorskem ljudskem izročilu. Primorska srečanja, št. 102. Koper, 1989, str. 951 - 953

20 Iz dokumentov v piranskem mestnem arhivu in župnijskem arhivu cerkve sv. Jurija je razvidno, da je bil med leti 1200 in 1210 ta podeželski kraj imenovan "planus seu planetus S. Mariae". Primerjaj: P. Teodorico Asson O.F.M., Ricordo storico delle feste centenarie e della incoronazione della S. Imagine di S. Maria della Visione di Strugnano (Istria) - Trieste, 1913, str.9 (odslej TARSC) in P. Teodorico Asson, Documenti del Santuario di S. Maria della Visione di Strugnano (Pirano - Istria). Trieste, 1911 str. 3 (odslej TADS) V enem izmed dokumentov, datiranim z letnico 1213, ki označuje mejo prodanega vinograda, je zapisano: "posita in plano Sanctae Mariae". V nekem kasnejšem dokumentu je lokacija označena z "in monticulo Sanctae Mariae" ali "in contrata Sanctae Mariae de Strugnano" oziroma "prope ecclesiam Sanctae Mariae", kar vse potrjuje obstoj cerkvice, posvečene sv. Mariji.

sv. Blaža (S. Basso) ob morju, v bližini nekdanje vile Tartini. Po njihovem odhodu naj bi zanjo skrbeli očetje benediktinci, ki so imeli samostan onkraj solin pri Sv. Duhu (S. Spirito); v tej cerkvi naj bi se zbirali čez dan k molitvi, kadar so delali v okoliških vinogradih. Po njihovem odhodu iz Strunjana so za cerkveno skrbeli duhovniki iz Pirana. Več kopij dokumentov obstaja od 15. stoletja dalje, ko je obnovo cerkve podprla bogata piranska vdova Osvalda Petronio, imenovana Barcazza (D. Xalda Petrogna dicti Barcazza), ki je v oporoki iz leta 1463 zapustila cerkvi tudi precejšen del solin.²¹ Z dobičkom iz le-teh naj bi tudi kasneje obnavljali cerkev Svete Marije v Strunjanu.

Legendarni dogodek pa se je zgodil v noči med 14. in 15. avgustom leta 1512, ko se je pri vratih stare cerkvice dvema čuvajema vinogradov, Giovanniju Grandiju in Pietru de Zagabria, prikazala Marija. Od tedaj se cerkev imenuje Sveta Marija prikazanja (*Santa Maria della Visione*).²² Marija je potožila zaradi propadajoče cerkve in čuvajema vinogradov naročila, naj obvestita župnika o nujnosti popravila božjega hrama. Istega leta - 1512 - naj bi bil tudi potres, ki je še posebej omajal cerkev.²³

Tudi kasneje mnogi dokumenti omenjajo razna darovanja, ki so bila po letu Marijinega prikazanja seveda pogostejša, pomembna pa predvsem zato, ker so v testamentih v večini primerov cerkvi zapuščali nepremičnine (vinograde, oljčne nasade, soline itd.), s katerimi se je cerkev vzdrževala.²⁴ Tako naj bi leta 1640 prišlo do velike obnove stavbe, po kateri naj bi nastal med leti 1656 in 1671 tudi cikel desetih slik Marijine legende (od njenega rojstva do njenega vnebovzetja).²⁵

Kako pomembna in znana je bila cerkev Marijinega prikazanja v Strunjanu, izvemo iz poročila škofa Naldinija iz leta 1700, ki pravi, da ni v pokrajini in ne v škofiji bolj pobožnega in bolj obiskanega svetišča, kot je strunjanska cerkev.²⁶ Istočasno pa ob opisu cerkvene notranjosti

poudari izjemnost neštetihs povsod obešenih votivnih podob, ki pričajo o izredni radodarnosti in dobrohotnosti Marije do svojih vernikov. Iz opisa je razvidno, da so bili za škofa Naldinija prav številni ex voti najbolj impresivni, saj je dejansko njihov vtis v vseh romarskih cerkvah najmočnejši. Kako torej ne bi bil v strunjanski romarski cerkvi, ki so jo verniki iz vse Istre dolga stoletja polnili z votivi vseh vrst, vse dokler ni prišlo do splošnega zatona običaja. Še pred tem je bil cerkvi prizidan samostan, v katerem so od 1907. leta živeli patri frančiškani iz Trenta. Prav oni so slavnostno proslavili 1912. leto, v katerem se je izteklo 400 let od Marijinega prikazanja. Tedaj je tržaško-koprski škof Karlin ob asistenci ljubljanskega škofa Jegliča in frančiškanskega misijonskega brata Marconija z dovoljenjem tedanjega papeža Pija X. slovesno kronal strunjansko Marijino podobo, kar je največje priznanje in čast vsaki romarski cerkvi.²⁷

Strunjanska Marija, že tako slavna zaradi številnih čudežev in množičnega obiskovanja, je kronana še povečala slavo svojega kulta, še posebej med mornarji, ker je bila njihova najzvestejša varuhinja in zaščitnica.²⁸

Zlata krona s številnimi dragimi kamni je okrasila Marijino glavo na sliki Marijinega prikazanja (olje na les 110 x 110 cm) v glavnem oltarju. Nastala naj bi 1520. leta, naslikal pa naj bi jo Francesco Valerio.²⁹

Giuseppe Caprin v delu *L'Istria nobilissima II. Trieste, 1905* (str. 134) pripisuje delo Pordenonu in ga datira z letnico 1519, Teodorico Asson pa govori o signaturi Fransiscus Valerio P. in sliko datira z letnico 1520 (glej TABS, str.8). Oltarna slika nas zanima predvsem zaradi izvirne ilustracije dogodka Marijinega prikazanja, ki se v zgornjem levem ali desnem kotu, včasih pa zavzemajoč kar večinski del podobe, pojavlja na vseh strunjanskih votivnih podobah. Na desni strani žalostna Marija sedi in si z desnico podpira glavo, z iztegnjenim palcem leve roke pa kaže v tla. Pred njo kleči star, bradat menih z

21 Primerjaj: TADS, str.4 - 12, in TARSC, str. 10 in str.47 - 48

22 O tem dogodku je ohranjenih veliko zapisov in prepisov, predvsem o pričevanju očitvev Marijinega prikazanja. Primerjaj: TARSC str.17 in str.48 - 51 ter TADS, str.13 - 21

23 TARSC, str.31

24 TADS, str.28 Primer: "certo Pietro figlio di Nicolo de Petrogna di Pirano, lascia "ecclesiae sive fraternitati S.Mariae Aparitionis de Strugnano unam vineam cum olivariis", perche l'olio serva pei lumi della chiesa, e gli usufrutti per le altre cose necessarie alla detta chiesa, "ad laudem et honorem beatae Virginis".

25 Po izročilu, ki se pojavlja v različnih navedbah, naj bi jih naslikal piranski župnik, doktor teologije in slikar Tomaž Gregolin (Gregorin), kar pa ni potrjeno. Da je Gregolin bil tudi slikar, je sumil že Granič v Albumu di opere artistiche esistenti presso i Minori Conventuali. Trieste, 1887. Sum pa potrjuje tudi Tomaž Brejc v Slikarstvu od 15. do 19. stol. na Slovenski obali. Koper, 1983, str.165

26 TARSC, str.32 in Mons. Paolo Naldini, Corografia ecclesiastica, str.316 : "Ma ornamento souro d'ogni alto riguardevole sono l'innnumerabili Tabelle de'Voti, d'ogni intorno oppese in attestato delle gratie qui diluviate dall'immensa Beneficenza di Maria a suoi divoti. Non ha la Provincia, non che la Diocesi, sacrario o di maggior divotione, o di piu concorso..."

27 Ob tej priliki je poleg že omenjenih izšla še knjižica: P. Teodorico Asson, Breve storia del Santuario di S. Maria della Visione. Strugnano d'Istria (Pola). Trento, 1912. (odslej TABS) Istega 1912. leta sta nastali tudi veliki platni tržaškega slikarja Giacoma de Simona, ki ilustrirata pričevanje obeh očitvev pred piranskim mestnim svetom in petnajst medaljonov (Skrivnosti rožnega venca) okrog slike v glavnem oltarju, ki so prav tako delo slikarja Giacoma de Simona (Desimona). Nad glavnimi vrati v cerkvi pa je bila tedaj vzdana spominska plošča, ki omenja vse pomembnejše dogodke v letu 1912.(Glej TARSC, str.31)

28 TABS, str.37: "Egli percio chiese con istanza di coronare solennemente questa santa imagine, affinche il suo culto cresca sempre piu, e i naviganti pel mare Adriatico, vessati dalle procelle, abbiano in Colei, che e la stella del mare, presidio e tutela". (Primerjaj TARSC, str.23)

29 Ob proslavljanju štiristoletnice Marijinega prikazanja je bila izdelana tudi kopija oltarne slike, (olje na platno, 104 x 91 cm), ki jo je naslikal profesor Attilio Fonda. (Glej TARSC, str.8) To sliko je od Giovanne Castro leta 1954 odkupil Mestni muzej v Piranu. Slika je v Pomorskem muzeju v Piranu, inv.št.U.762

gorečo baklo v rokah, za njim pa stojita mlada čuvaja vinogradov Giovanni Grandi in Pietro de Zagabria.³⁰
(Glej sliko št. 6 na zavihku platnice)

Poglejmo si najkvalitetnejše od skupno šestindvajsetih do danes ohranjenih mornarskih votivnih podob v cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu in v Pomorskem muzeju v Piranu.

1. Ex voto Bortola Viezoli, 1787
(olje na platno, 37 x 30 cm)

Je najstarejša ohranjena votivna podoba iz cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu; delo neznanega podobarja in tipični primer mornarskega ex vota, kjer motiv oltarne slike Marijinega prikazanja zavzema večji del podobe. Sedeča Marija, klečeči menih in oba čuvaja so verno posneti po oltarni predlogi. Motiv nezgode na morju - brodolom - je razgibano in dokaj dramatično uprizorjen na desnem delu slike, tako da dobiva, glede na celoto, sekundaren pomen. Kljub temu so štirje od razbite jadrnice k obali plavajoči mornarji oziroma ribiči v boju za preživetje zelo ekspresivni.

Obširne legende ni, nadomeščata jo le napis: "Bortolo Viezoli" na spodnjem delu slike in napis z datacijo: "EX VOTO GRAZIA RICEVTA 1787" v belem ščitku v spodnjem levem kotu podobe.

Ex voto visi v zakristiji cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu, v Pomorskem muzeju v Piranu pa je razstavljena kopija te podobe. (Inv.št.U.720)
(Glej sliko št.1, str. 10)

2. Ex voto Lorenza Rosanteja, 1813
(olje na les, 42,5 x 28 cm)

Podoba neznanega avtorja je zanimiv primer votiva nesreče na morju. Donatorju votiva Lorenzu Rosanteju se je, kot pravi legenda, medtem ko je bil s prijatelji v čolnu, v roki sprožila pištola, ki na srečo ni ogrozila nikogar. Glede na natančno datacijo, ki jo sporoča legenda, je jasno, da je bilo ob koncu sedemletne francoske okupacije (na čolnu že plapolala avstrijska zastava) veliko najdb zapuščenega orožja.

Osrednji motiv, pomaknjen v desno, kaže prestrašeno družino, ki se v trenutku strela z dvignjenimi rokami že zahvaljuje strunjanski Mariji, ki je tokrat v desnem zgornjem delu podobe naslikana na oblakih s klečečim menihom pred seboj.

Legenda v belem spodnjem pasu slike sporoča: "Miracolo di Maria Vergine, a Lorenzo Rosante detto Burchio,

di aver Scopiata una Pistola nelle pro(pr)ie mani Senza Verun Pericolo in datta Suceso: 11: 9bre: 1813: Pirano."
Original hrani Pomorski muzej Piran. (inv. št.U.719)
(Glej sliko št.2, str. 45)

3. Ex voto Nicolaja Fonde, 1823
(olje na les, 38,5 x 27,5 cm)

Vsebina ex vota iz cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu je tokrat izredno razgibana in dinamična. Prikaže trenutek reševanja ribiča oziroma mornarja, ki je padel z bracerem. Visoki peneči valovi, trud mornarja, ki se s pramca steguje h kolegu v morju, borba drugih dveh mornarjev na krmi - vse to je izraz človekove nemoči v borbi z razbesnelo naravo. V zgornjem levem delu slike sedi v oblakih zamišljena Marija.

V belem pasu spodaj je legenda z napisom:

"Memoria di un Miracolo Sucesso adi 4. 9bre. 1823. Nicolo Fonda Cascatto fuori la Banda di Bracera Con fortuna di Bora e Per Miracolo di Maria Vergine di Strugnano Miracolosamente Salvatto."

Izvirnik je v cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu, kopija pa je razstavljena v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.723)

(Glej sliko št.3, str. 63)

4. Ex voto kapitana Francesca Teracarja, sreda 19. stol.
(olje na les, 44 x 30 cm z okvirjem)

Je pristna mornarska zaobljubljena podoba tako glede barve kot kompozicije in izraza. Na levem delu slike je naslikan enojamborni barkin s posadko, ki se upira nasilju vetra in valov ter se proseče ozira k strunjanski skupini. Le-ta je tokrat upodobljena zrcalno, vendar v popolni sestavi (Marija, menih in čuvaja vinogradov), narisani v izraziti ljudski maniri.

V spodnjem desnem delu slike je na beli osnovi napis:

"V. F. G. R. il Capitano Francescho Teracar. A. I"
(V. F. G. R. - Votum Feci at Gratiam Accepi)³¹ ali (Votum fecit, gratiam accepit)³²

Izvirnik je v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št. U.718)

(Glej sliko št.7, str. 124)

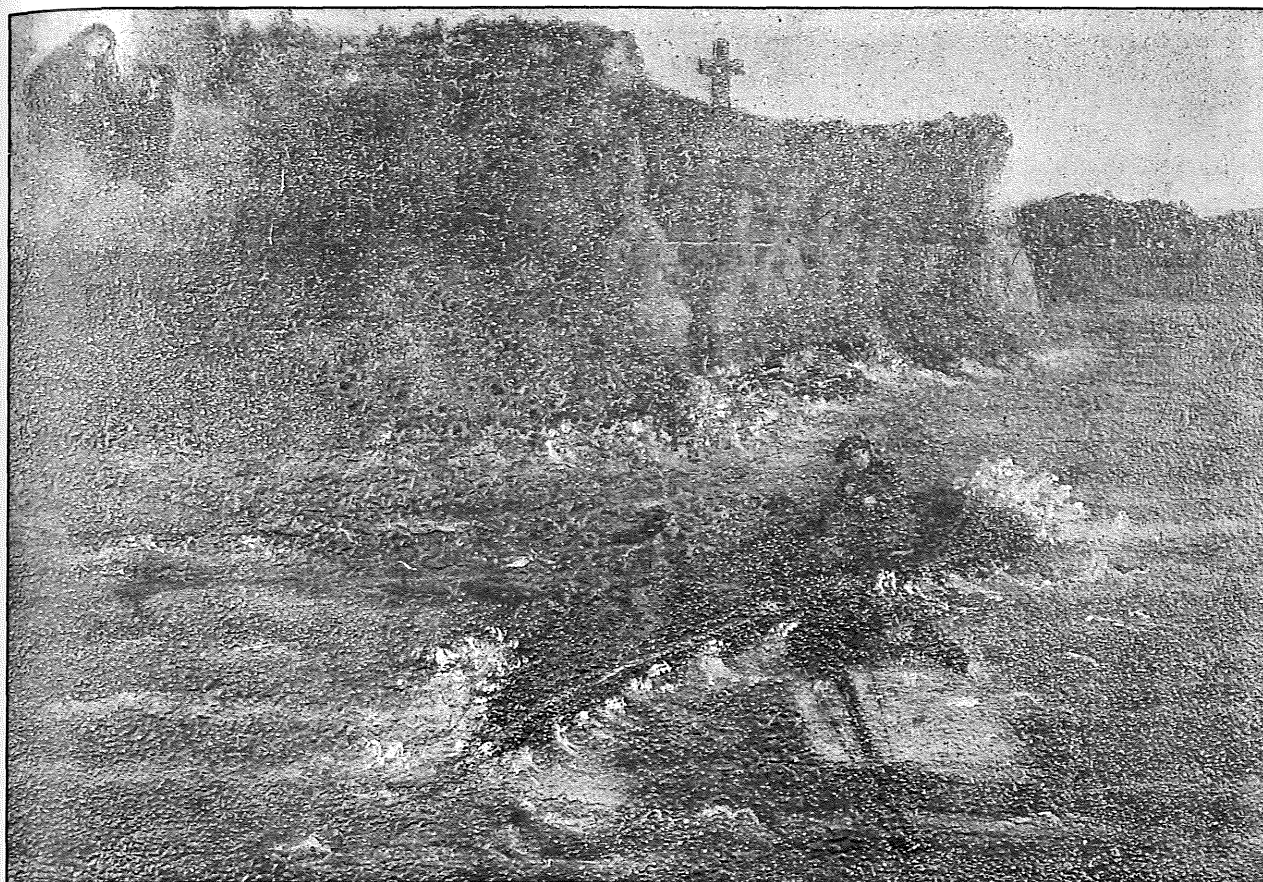
5. Ex voto brodoloma med Izolo in Strunjanom, sreda 19. stol.
(olje na les, 38,5 x 27 cm)

Tudi tokrat gre za prikaz nesreče na morju neznanega podobarja. Čeprav je ex voto brez napisa in datacije, je krajevno določen in zelo doživet.

30 Brejc B. Slikarstvo od 15. do 19. stoletja na slovenski obali. Koper, 1983, str.164

31 Rebuffo L. Ex voto marinari. Edindustria editoriale. Roma, 1961, str.24

32 Randier J. Nautical antiques for the collector. Barrie and Jenkins, London, 1976, str.51

Slika št.8: Ex voto brodoloma med Izolo in Strunjanom, sreda 19. stol., o. les, 38,5 x 27 cm

Nezgoda na morju, na katero nas opozarja prevrnjena enojamborna barka s številno rešujočo se posadko, je zaradi zelo dobro naslikane strme flišnate obale s strunjanskim križem natančno locirana. Peneči valovi okrog barke in peneča se obala govore o hudem neurju z burjo. Strunjanska Marija in klečeči menih sta na oblakih pomaknjena v levi kot zgoraj.

Izvirnik je v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št. U.724)

(Glej sliko št.8, str. 127)

6. Ex voto Pietra Degrassija, 1849
(olje na les, 48,5 x 34 cm)

Delo neznanega avtorja. Po napisu sodeč je v noči 21. maja 1849. leta prišlo na morju do trčenja manjše enojamborne bracere Pietra Degrassija z večjo dvojamborno trabakulo neznanega lastnika. Ob trčenju je en član posadke z bracere padel v morje. Nesreča, kot je videti iz podobe, ni povzročila hujše materialne škode. Zamolkli, temni barvni toni, ki so tudi sicer najpogostejši na mornarskih ex votih - saj večinoma prikazujejo neurja - v tem primeru stvarno označujejo noč. Zamišljena priprošnjica je v zgornjem levem kotu podobe.

Napis z datacijo je s črnimi črkami zapisan na spodnjem desnem delu slike: "LA NOTTE DEL 21 MAGGIO, 1849, Pietro Degrassi"

Original hrani Pomorski muzej Piran. (Inv.št.U.715)
(Glej sliko št.9, str. 129)

7. Ex voto z veduto Strunjana, sreda 19. stol.
(olje na les, 40,5 x 28 cm)

Ex voto je delo neznanega ljudskega podobarja, ki je naivno, vendar natančno upodobil strunjanska pobočja. Majhen čoln s tričlansko posadko, ki vesla proti vpijočemu človeku na obali, je le manjši del celotnega motiva. Strunjanska pokrajina, na gosto okrašena z zelenimi krošnjami dreves, je označena z značilnimi arhitekturami: cerkvijo Marijinega prikazanja, nad katero na oblakih sedi zamišljena Marija v belem oblačilu, z nekaj podeželskimi hišicami, raztresenimi po pobočju, nekdanjo mogočno Tartinijevo vilo in bližnjo cerkvico Sv. Blaža s stopniščem.

Na podobi desno spodaj je zapisano:
"GRAZIA RICEVTA".

Original visi v cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu, kopija pa je razstavljen v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.717)

(Glej sliko št.10, str. 132)

8. Ex voto Giacomina Castra in njegovih sinov, 1851
(akvarel, 48 x 39 cm)

Je ena izmed kvalitetnejših votivnih podob slikanja večjega avtorja Giovannija Papinija iz Trsta. Vse tri človeške figure: Giacomo Castro in njegova sinova, ki z muko rešujejo svoj mali enojamborni čoln, ki mu je veter že dobesedno razcefral jadra, so anatomsko dobro upodobljene. Tudi mimoidoči parnik "Trieste", ki jih je, kot pravi legenda, rešil, je v perspektivi dobro narisano.³³ Zaradi precizne, prepričljive risbe in barvnega soglasja je celoten vtis dramatičnega dogodka doživet.

Votivno podobo zaključuje rahlo okrašen *passe-partout*. V pasu pod sliko je z lepimi malimi tiskanimi črkami v rjavkastem tonu izpisana legenda, ki je v barvnem soglasju s sliko, v kateri prav tako prevladuje rjava barva.

V levem kotu spodaj je signatura: Giov. Papini Trieste
Legenda: " Giacomo Castro e due giovanetti suoi figli da Pirano, su piccolo Palischermo poco distante da Trieste, soprappresi da furiosa tempesta li 14 Novembre 1851 e per ore 16 balestrati dalla bufera e dall onde, furono per prodigio in alto mare salvati dal Vapore il Trieste, capitano da Giu e Pallina ed ebbero largo ristoro e dai passeggeri pecuniario soccorso.

Questa tabella votiva, dal Consiglio di Amministrazione del Lloyd Adriatico, donata al pio desiderio dei Naufraghi ricorda comossi la propria salvezza riposero in Maria Santissima nel tremendo periglio fervidamente invocata."

Originalni ex voto visi v zakristiji strunjanske cerkve Marijinega prikazanja, kopija pa je razstavljen v Pomorskem muzeju. (Inv.št.U.716)

(Glej sliko št.4, str. 71)

9. Ex voto mornarja Giuseppa Saloja, 1861
(olje na platno, 55,5 x 31,5 cm)

Avtor: Basi Ivanković

Votivna podoba mornarja Giuseppa Saloja iz Pirana, ki je služboval na avstrijski vojni parni fregati "Radetzky", je v našem pregledu prvi ex voto znanega avtorja, slikarja in kapitana dolge plovbe Vasilija Basija Ivankovića (Carrigrad, 1815 - Trst, 1898), ki je v svoji nadvse bogati slikarski zapuščini (od Trsta do Boke Kotorske je v pomorskih muzejih, cerkvah in domovih pomorščakov ohranjenih čez 300 slik na platno), združil svoj prirojeni slikarski talent in občutek za realno doživljanje ladij in morske atmosfere ter poznavanje ladij in morja iz svoje pomorske izobrazbe in prakse.

Zaradi natančnosti slikanja plovil druge polovice 19. stoletja, časa velikih jadrnic in prvih parnikov, je Basi Ivanković doma in v svetu znan kot naš največji slikar življenja na morju.³⁴

S svojim bogatim opusom, velikokrat rutinsko nastajajočim v ateljeju v Trstu, kjer je živel in delal po naročilu velikih pomorskih družb in posameznih kapitanov, lastnikov ladij in mornarjev, je primerljiv s sodobniki - portretisti ladij iz velikih obmorskih mest, kot so: Giovanni Luzzo st. in ml. ter Vincenzo Luzzo iz Benetk, Egidio in Carlo Filate iz Ancone in Antoine, Francois, Antoine ml., Frederic in Louis Roux iz Marseillesa.³⁵

Vsi ti slikarji so nam zapustili slike neprecenljive dokumentarne vrednosti, saj so velikokrat edini vizualni dokaz razkošnega ladjevja na jadra, ladijska kolesa in ladijski vijak iz 19. stoletja, časa pred izumom fotografskega aparata.

Avstrijska parna fregata pluje brez pomoči jader od leve proti desni. Smer gibanja oživilja črn dim, ki puhti iz dimnika in se vleče za plapolajočo avstrijsko zastavo, izobešeno na krmi. Ladja je, kot je na Ivankovićeveh slikah navadno, izredno natančno narisana, saj je morala zadovoljiti potrebe naročnika - pomorca, ki je bil še posebej občutljiv na napake slikarja portretista, ki si zato ni smel privoščiti zmot. Rahlo valovito zelenkasto morje in kakor naključno ujeti parna jadrnica in jadrnica v ozadju oživljajo in polnijo sicer povsem običajen ladijski portret.

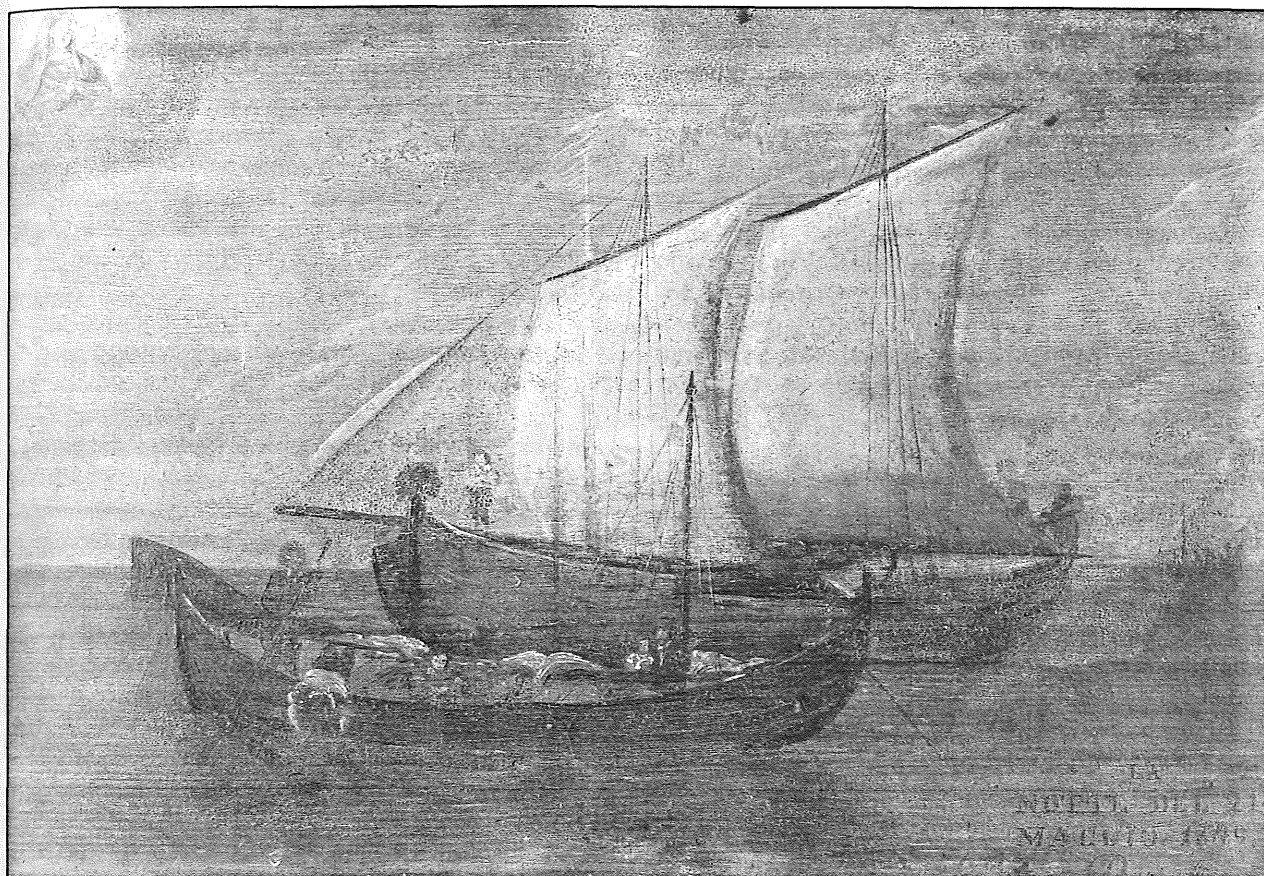
V zgornjem levem kotu je Strunjanska milostna skupina, spodaj pa je z belo pisano pisavo izpisana legenda: " Il di 22 Ottobre 1861 il marinaio di prima classe Giuseppe Salo di Pirano nel lavare le camicie al Gno di Mai

33 Parnik Trieste je bil verjetno predhodnik večjemu istoimenskemu parniku (signalni znak HSQT), ki je bil izdelan v Trstu 1897. leta. Bil je 120,94 m dolg, 14,21 m širok in 14,21 m visok, z bruto nosilnostjo 5095 t in neto 3203 t, zaposloval je 41 članov posadke, njegov lastnik pa je bila Družba Lloyd adriatico v Trstu. (Societa di navigazione a vapore del Lloyd austriaco Trieste). Glej *Annuario marittimo per l'anno 1904*, str. XXXV

34 Literatura o slikarju Basi Ivankoviću: Luetić J. Iz dopisovanja bokeljskog (?) slikara kap. B. Ivankovića. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru V. Kotor*, 1956 str.219 - 226; Zloković I. Tragom slikara Ivankovića. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru VII, Kotor*, 1958, str.297 - 302; Luetić J. Kap. B. Ivanković, naš najplodniji umjetnik - portretist brodova. *Pomorstvo. Rijeka*, 1958, str. 45; Barbalić R.F. Naučna postavka izložbe slikara brodova B. Ivankovića na Rijeci. *Pomorstvo, Rijeka*, 1958, str.344; Luetić J. Kap. Bartul Ivanković - slikar jedrenjaka. *Mornarički glasnik VIII, broj 2, Split*, 1958, str.207 - 209; Luetić J. Kap. Basi Ivanković - naš istaknuti slikar jedrenjaka u XIX st.. *Pomorski zbornik II., Zagreb*, 1962, str.1892 - 1896; Luetić J. Kap. B. Ivanković najistaknutiji portretist naših jedrenjaka. *Dubrovnik*, 1974, str.1 - 23

35 V Zavodu za historijska istraživanja pomorstva južne Dalmacije JAZU v Dubrovniku in v državnem arhivu v Trstu (Archivio di Stato Trieste - Atti del Governo marittimo) so ohranjena pisma dopisovanj kapetana Basi je Ivankovića z naročniki ladijskih portretjev, ki potrjujejo slabo materialno stanje slikarja in njegove številne družine zaradi večnega iskanja dela ter počasnega in nerednega plačevanja naročnikov.

Slika št.9: Ex voto Pietra Degrassija, 1849, o. les, 48,5 x 34 cm

nella Pirofregata Aus.a Radeschi cadeva e fu miracolosamente salvo da morte dalla Bta Vne."

Zanimiv je zapis imena "Radeschi" namesto "Radetzky".³⁶

Original je v cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu, kopija pa v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.713) (Glej sliko št.12, str. 173)

10. Ex voto družine Giacoma Viezzoli, 2.pol.19.stol. (olje na platno, 48 x 35,5 cm)

Votivna podoba neznanega ljudskega podobarja nas spominja na ex voto z veduto Strunjana. (slika št.8) Soroden način slikanja pokrajine in arhitekture ponuja domnevo, da sta podobi nastali v isti podobarski delavnici.

Krajina na votivni podobi Giacoma Viezzolija je veliko natančneje narisana, saj lahko razločimo različne vrste vegetacije, medtem ko so pomembnejše, Strunjan označujoče stavbe, tako cerkev Marijinega prikazanja kot podeželske hiše, v primerjavi s tistimi na sliki št. 8 veliko

neustrezneje locirane in predimenzionirane. Tudi kamnolom, pred katerim se je članu Viezzolijeve družine pripetila nesreča, je le simbolično nakazan.

Na podobi ni priprošnjika, legenda pa je s črnimi črkami zapisana v desnem spodnjem kotu.

Legenda: " PERICOLO DELLA FAMIGLIA DI GIACOMO VIEZZOLI NELLA CAVA DI STRUGNAN "

Original visi v zakristiji strunjanske cerkve Marijinega prikazanja, kopija pa je razstavljena v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.722)

(Glej sliko št.14, str. 214)

11. Ex voto posadke parne trojambornice "Poseidon", 1889

(olje na platno, 72 x 46 cm)

Votivno podobo neznanega, vendar zelo spretnega podobarja so strunjanski Mariji darovali štirje člani posadke z ladje "Poseidon", ki so na morju doživeli ciklon.³⁷

Avstro-ogrska parna trojambornica z zvitimi jadri pluje od desne proti levi. Ladijski trup ob levem boku

³⁶ Annuario marittimo per l'anno 1855, str.76. Vojna ladja Radetzky v rubriki fregat s 32 topovi.

³⁷ Miroslav Pahor v članku " Samo morje je vedelo", upoštevajoč ljudsko izročilo, pripisuje izdelavo ex vota beneškemu slikarju Carlu Rosi.

zakrivajo visoki peneči se valovi, na katere je z neba posijal svetel sij. V levem kotu zgoraj so se razprli črni oblaki in prikazala se je spokojna Strunjanska skupina z žalostno Marijo.³⁸

(Glej *Annuario marittimo per l'anno 1889*, str.LXXV)

Impresivnost poudarjajo bele črke, s katerimi je napisana legenda:

"Ciclone avvenuto li 6 Giugno 1889 al Pfo A.U. Poseidon. I sottoscritti fecero voto alla B.V. di Strugnano Urli Andrea, Ceroici Giovanni, Fonda Bortolo, Fco Bonifacio."

Original je v cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu, kopija pa v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.714) (Glej sliko št.5, str. 74)

12. Ex voto Nicoloja, Corassaja in Viesolija, 1889
(olje na platno, 65 x 54 cm)

Je votivna podoba neznanega podobarja, ki je ekspresivno in močno naivno naslikal s kljunom navzdol potapljačo se jadrnico "Cesare", iz katere so se srečno rešili trije donatorji ex vota: F. Nicolo, G. Corassa in G.Viesoli.

Obala, h kateri plavajo nesrečni brodolomci, je označena s stopničasto zaključeno fasado stavbe, ki spominja na nekdanjo Tartinijevo vilo v Strunjanu. Priprošnjica je naslikana v ovalu desno zgoraj, legenda na belem traku spodaj pravi: " FRAGIACOMO NICOLO. CORASSA. G.io VIESOLI. G.io LI. 25 AGOSTO. NEL. 1889. NAUFRAGIO. DI CESARE. LA. B. V. CONNOI. "

V desnem kotu spodaj so vidni nečitljivi ostanki signature z datacijo: 2/8/89

Original je v strunjanski cerkvi Marijinega prikazanja, kopija pa je razstavljena v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.726)

(Glej sliko št.11, str. 160)

13. Ex voto Piavatija, 1894
(olje na platno, 36 x 31 cm)

Votivna podoba brodoloma, ko se ob prevrnjeni barki rešujejo trije mornarji, je delo neznanega avtorja, ki se od drugih podobarjev loči po zapisu legende, ki jo je napisal ali dal napisati lepše pišočemu sodelavcu na list papirja, ki ga je nato zataknil v spodnji levi kot slike. Zaradi neprimerne rešitve zapisa legende je na originalnem ex votu v strunjanski cerkvi Marijinega prikazanja zob časa do te mere načel napis, da ohranja le polovico sporočila.

Strunjanska skupina priprošnjikov je naslikana v pravokotniku levo zgoraj.

Legenda:

"....o Piavati 94 fu....

aufrago li 28 a....

Salvato miracc.....mente implo

rando M.S. di Strugnano."

Kopija v Pomorskem muzeju v Piranu ima inv.št. U.721.

(Glej sliko št. 15, str. 258)

14. Ex voto posadke braceri "Europa", 1904
(olje na platno, 70,5 x 50,5 cm)

Je zelo zanimiva zaobljubljena podoba neznanega avtorja.

Brodolom, ki so ga doživeli lastnik braceri Andrea Ravalico in dva mornarja A. Pierobon in A. Goina, je izredno dinamično in povsem naivno naslikan. Sam dogodek potapljanja in reševanja posadke je poln ljudske ekspresije, ki jo krepi pristno ljudsko označena veduta doline Fiese s stavbami nekdanje opekarne, cerkveni kompleks cerkve sv. Jurija z zvonikom, krstilnico in podpornimi oboki ter neogotski svetilnik na piranskem rtu.

Priprošnjica Marija je tokrat naslikana stoječa, v belem oblačilu in z zlato avreolo. Spodaj je z velikimi tiskanimi črkami bele barve napisana legenda: " IL NAUFRAGIO DELLA BRAZERA "EUROPA" CHE SI CAPOVOLSE NELLA VALLE DI FIESSO, PRESSO PIRANO NELLA NOTTE 4 MAGGIO 1904: INVOCANDO L'AIUTO DELLA BEATA VERGINE SI SALVO; ANDREA RAVALICO, PADRONE, ED I DUE MARINAI ANTONIO PIEROBON, ED ANTONIO GOINA." ³⁹

Original visi v zakristiji cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu, kopija pa v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.725)

(Glej sliko na naslovnici)

15. Ex voto Bortola Giralidija, 1910
(olje na platno, 42,5 x 32,5 cm)

Votivna podoba lastnika braceri "Dio - Mira" Bartola Giralidija in njegove posadke, ki je v neurju na morju doživela hude preizkušnje, je delo neznanega podobarja.

Dokaj doživeto je naslikano poigravanje penečega se morja z barko, iz katere je morje v svoj objem že potegnilo neobglenega mornarja. Strunjanska skupina je tokrat narisana v pravokotniku levo zgoraj, kot na ex votu št.13 (slika št.14), pa tudi legenda je napisana na ob

38 Poseidon je bila avstro-ogrška parna trojambornica na ladijski vijak (signalni znak HQFM). Bila je narejena leta 1885 v Trstu, imela je 450 konjskih moči, bila je dolga 116,60 m, široka 12,58 m in visoka 7,38 m, imela je bruto nosilnost 3874 t in neto nosilnost 2510 t. Zaposlovala je 53 članov posadke, bila je last družbe Lloyd, poveljeval pa ji je eden od kapitanov lastniške družbe (Societa di navigazione a vapore del Lloyd a.u.)

39 Zanimivo je, da je nesreča braceri Europa registrirana med nezgodami v letu 1904. Po prevrnitvi in potopitvi pred Fieso, ko si je poškodovala ladijski trup, jambor in zgubila jadra, so jo dvignili in odpeljali v ladjedelnico. (Glej *Annuario marittimo per l'anno 1905*, str.CXLI!)

okviru zataknjenem koščku papirja. Domnevamo lahko, da obe votivni podobi izhajata iz iste podobarske delavnice.

Legenda: "Bortolo Giral di padrone della Brazzera - Dio - Mira - Pirano Trovandosi in burrasca il di 21. Gennaio 1910. fu salvato per intercessione della Madonna di Strugnano da certa morte coll equipaggio, Nicolò Viezzoli, Pietro Fonda, Domenico Bened..."⁴⁰

Original visi v zakristiji strunjanske cerkve Marijinega prikazanja, kopija pa je razstavljena v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št.U.728)

(Glej sliko št.6, str. 77)

16. Ex voto treh mornarjev, 1925

(akvarel, 42,5 x 31,5 cm)

Je mlajša mornarska votivna podoba iz strunjanske cerkve Marijinega prikazanja, ki se po tehniki slikanja in stilu razlikuje od pravkar opisanih ex votov.

Čoln, ki mu je tričlanska posadka snela jambor, da tako lažje premaguje mogočne valove, je narisana v diagonali iz desnega zgornjega v levi spodnji kot, medtem ko diagonale v obratni smeri ustvarjajo vzporedno valeči peneči se valovi.

Slikano podobo priprošnjika nadomešča tiskana, v zgornjem desnem kotu prilepljena podobica oltarne slike z napisom: SANTA MARIA DI STRUGNANO (ISTRIA), pod sliko pa je na belem polju s črnimi tiskanimi črkami napisana legenda: " LI 9 MARZO 1925 E NOTTE SUCCESSIVA GLI GIUSEPPE E MARIO PREDONZAN DI GIUSEPPE, PHILIPPO CEROICI DI ODORICO COL BATTELLO TRASCINATI DALLA BURRASCA IN MEZZO ALL'ADRIATICO COLLA MORTE SEMPRE DI FRONTE INVOCANDO LA BEATA VERGINE DI STRUGNANO VIDERO ACQUIETARSI IL MARE A LORO SALVAMENTO".

Signatura desno spodaj: VIEZZOLI G.

Original je v cerkvi Marijinega prikazanja v Strunjanu, kopija pa v Pomorskem muzeju v Piranu. (Inv.št U.727)

(Glej sliko št.13, str. 198)

Vse kopije votivnih podob, ki imajo enake dimenzije kot originali, je leta 1966 za Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran izdelal Tomaž Kvas iz Ljubljane.

Naštejmo še ostale votivne podobe s pomorskimi motivi, hranjene v zakristiji cerkve Marijinega prikazanja v Strunjanu.

1. Ex voto ribičev, 1847

(akvarel, 25 x 21 cm)

Avtor neznan.

Legenda: " PER INTERCESSIONE DELLA B.V. MARIA DI STRUGNANO, A.o TAMBORLIN * E SUO FIGLIO, G.o TAMBORLIN *, A.o VIDAL, A.o MARASPIN, G.i FONDA, B.o BONIFAZIO, G.o MARASPIN PESCATORI VENGONO LIBERATI D'UNA BURASCA, IL GIORNO 31 MAGGIO 1847. LI TRE SEGNATI COLLA STELLETA, SONO STATI DENTRO IN BARCA QUATTRO ORE. "

2. Ex voto Giorgia Ruzzierja, 1852

(akvarel, 34 x 24 cm)

Avtor neznan.

Legenda: " Giorgio Ruzzier fu Odorico ai 19. Aprile 1852 alle ore 5 pomeridiane caduto due volte nel mare, e per intercessione della Beata Vergine di Strugnano - da esso invocata fu salvato dall' imminente - Pericolo "

Pod sliko je dodatna legenda: "Eravamo in tre abbordo la Brazzera, ed essendo caduto nel mare e rimasto discosto; i due Uomini abbandonarono disperatamente la Brazzera e vennero coll' Imbarcazione, e dopo qualche Intervalo riuscirono a salvarmi avendo allora l' Imbarcazione quasi piena d'acqua. Ritornando alla Brazzera un Uomo sali sopra, ed, il secondo nel salire col piede sinistro mi rivescio l'Imbarcazione e fui piu in pericolo della prima volta, allorché miracolosamente mi comparì la corda dall' Imbarcazione, e con quella io mi salvai nuovamente, mezz'ora dell'ajuto della B.V.M. di Strugnano da me caldamente invocata in quel punto."

3. Ex voto ribičev, 1853

(akvarel, 24 x 21,5 cm)

Avtor: Antonio Chierico di Bonifazio

Na hrbtni strani napis: "Io Antonio Chierico di Bonifazio ho fatto questo quadretto per papare? il tempo li 12 Agosto 1853."

Legenda: "Mercordi 27 Luglio 1853; Il Padrone Antonio Predonzan, Simeone Benvenuti, Pietro e Domenico fratelli Maraspin, Pescatori, alle ore 6 mattutine ritornando il Piroscalo "Roma" da Venezia ruppe loro il Batello e merce l'ajuto della B. Vergine invocata, colla imbarcazione dello stesso Vapore furono liberati dal pericolo, poi condotti salvi in Trieste e risarciti d'ogni danno."

4. Ex voto nesreče v piranskem mandraču, 1855

(akvarel 37 x 27,5 cm)

Avtor: Ignazio Demartini

Legenda: " CASO SUCCESSO LA SERA DELLI DIECINOVE DECEMBRE MDCCCLV. - "

5. Ex voto Pietra Predonzanija, 1882

(olje na platno, 52 x 39 cm)

Avtor neznan.

⁴⁰ Tudi nezgoda braceri Diomira iz Pirana, ki se je pripetila pred tržaškim pristaniščem, ko se je po številnih poškodbah barka celo potopila, je zapisana v seznamu brodolomov in nesreč na morju. (Glej Annuario marittimo per l'anno 1912, str.CCII)

Legenda: " PIETRO PREDONZAN FU ALESSANDRO DA PIRANO, SALVATO CON DUE FIGLI PER GRAZIA DI MARIA S.S. NEL GIORNO 1: FEBBRAIO 1882 DA VIOLENTO URAGANO CHE NEL CANALE DI FASANA GLI ROVESCIO E FECE PERDERE BARCA E CARICO, OFFRE PER DEVOZIONE."

6. Ex voto mornarja avstrijske vojne ladje, 1905
(akvarel, 17 x 13,5 cm)
Avtor: Domenico Bacichi
Legenda: " Ricordo 24/I 1905 "

7. Ex voto kapitana in mornarjev z motorne jadrnice "Fratelli Bandiera", 1926
(olje na trd papir, 49,5 x 33,5 cm)
Avtor neznan.

Legenda: " IL GIORNO 5 MARZO 1926. COL MOTTOVELLIERO DI NOME "FRATELLI BANDIERA" MI TROVAI ALL ALTEZZA DI 20 MIGLIA DALLA COSTA DI ROVIGNO; UN FORTISSIMO TEMPORALE DA GRECO-TRAMONTANA MI PORTO' A UNA DERIVA DI OLTRE 40 MIGLIA MARITTIMI. MIRACOLosamente SALVATI IN SEGNO DI PERENE GRATITUDINE OFFRONO: CAPITANO GIACOMO TROIAN. MARINAI ANGELO TROIAN - SILVIO BOLOGNA - MASSIMIGLIANO DRIOLI - MARIO VASCOTTO - ANTONIO MORATTO. TUTTI DA ISOLA D'ISTRIA."

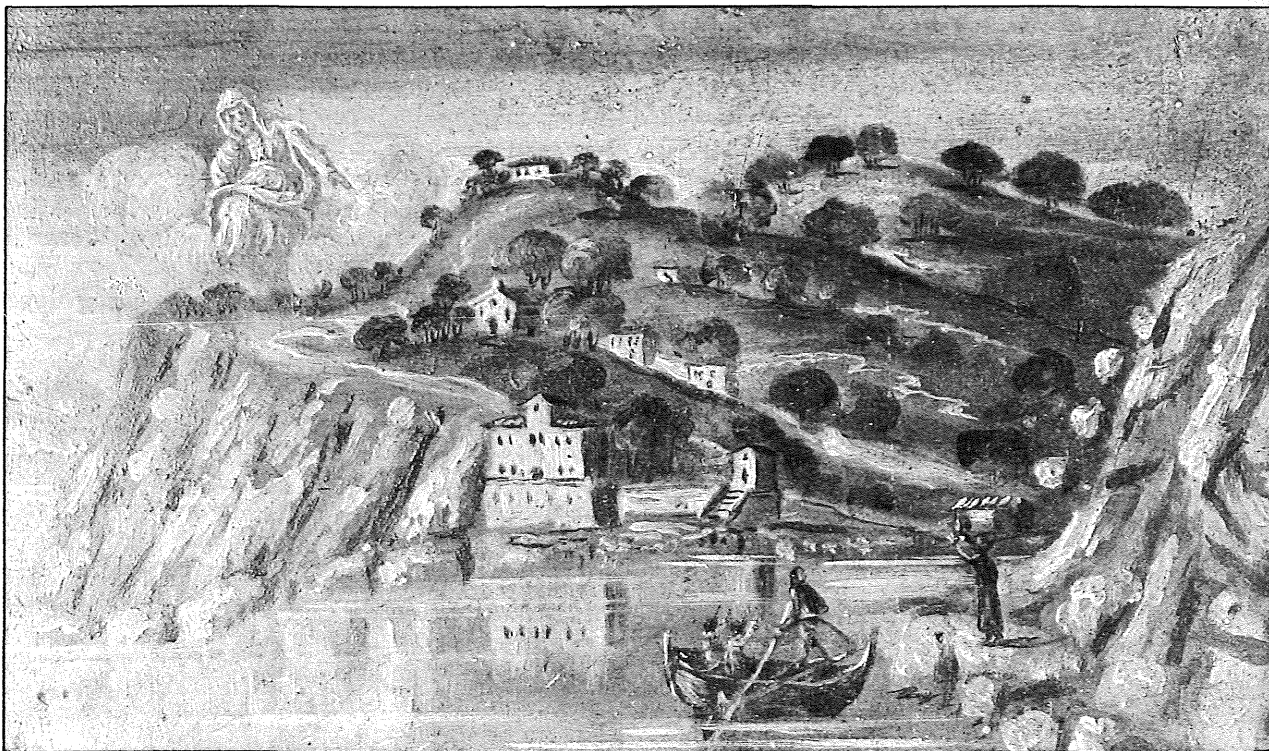
8. Ex voto Maria Degrassija, 1926
(olje na platno, 43 x 30 cm)
Avtor neznan.

Napis:
" Per grazia ricevuta
10 Marzo 1926
Mario Degrassi Isola "

9. Ex voto posadke parnika " San Marco ", 1929
(olje na platno, 63,5 x 49,5 cm)
Avtor: EDELISE
Legenda: " Alla s....issima.....li 11 febbraio 1929...
Pirano ad Isola d' Istria sul piroscrafo S. Marco....."

10. Ex voto posadke vojne ladje "Ampelea I/a", 1946
(olje na les, 50 x 35 cm)
Avtor: Pino Lechner

Legenda: " I COMPONENTI DELL'EQUIPAGGIO "AMPELEA I/a": DEGRASSI GIOVANNI, DEGRASSI OLIVIERO, DEGRASSI ZILIO, DEGRASSI RODOLFO, ULCIGRAI BRUNO, PUGLIESE ROMILDO, BENVENUTI GIOVANNI, STULLE MATTEO. NEL II/o ANNIVERSARIO DELLA NOTTE TRAGICA 20 e 21 LUGLIO 1944, CHE VIDERO LA MORTE SFIORARLI, E LA VERGINE

Slika št. 10: Ex voto z veduto Strunjana, sreda 19. stol., o. les, 40,5 x 28 cm

BENEDETTA PROTEGGERLI, RICORDANO I DUE COMPAGNI DI LAVORO MARASPIN GIOVANNI E BENVENUTI MARIO VITTIME DELLA FURIA BELLICA, SCIOLGONO IL LORO VOTO DI RICONOSCENZA ALLA MADONNA DI STRUGNANO OFFRENDO QUESTA MODESTA MEMORIA. ISOLA D'ISTRIA, 21 LUGLIO 1946."

39 Cesare je bil lesen avstrijski parnik na ladijski vijak, izdelan 1888. leta v Trstu, z močjo 10 konjskih sil; 12,25 m dolg, 2,45 m širok in 1,29 m visok. Njegova

bruto nosilnost je bila 8 t, neto pa 4 t. Zaposloval je 3 člane posadke. Njegov lastnik je bil leta 1889 Sovrano Antonio fu Pietro iz Trsta, poveljnik pa Zanchi Giuseppe iz Trsta (Glej Annuario marittimo per l'anno 1889 str. XCV). Lastništvo se je do leta 1905 dvakrat spremenilo. (Glej Annuario marittimo per l'anno 1891 - str. XLVII - in Annuario marittimo per l'anno 1905, str. XLV). Ker je bilo v tistem času edino plovilo s tem imenom, je možno, da je bila ladja Cesare jadrnica - parnik, kar je bilo običajno in je po brodolomu 1889. leta še uspešno opravljala svojo nalogo.

RIASSUNTO

Nel Litorale meridionale si conservano oramai soltanto pochi esemplari di ex-voto della gente di mare, anche se un tempo le immagini votive riempivano le chiese delle località costiere. I marinai ed i pescatori, abituati a sforzi sovrumani e protagonisti spesso di spericolate ed ardite imprese, prima della partenza si raccomandavano ai loro santi protettori (la Vergine, S. Nicola, S. Biagio, ecc.) e quando tornavano a casa sani e salvi in segno di ringraziamento facevano loro omaggio di tavolette votive.

La più grande collezione di ex-voto si trova nella sacrestia della parrocchiale di S. Maria della Visione a Strugnano, diventata dopo il 1512 - anno in cui secondo la leggenda vi comparve la Vergine - uno dei luoghi di pellegrinaggio più frequentati dell'Istria, in particolare da naviganti e pescatori.

Le immagini votive di Strugnano sono dipinte secondo canoni generalmente in uso per queste forme di pietà popolare nell'arte italiana e si discostano quindi da quelli presenti in altre regioni slovene, soprattutto per il dinamismo e una maggiore drammaticità condizionata dalla scena che avviene in mare.

Questi modesti lavori pittorici, eseguiti per lo più da ignoti ma abili illustratori, sono profusi di esperienze ed espressività popolari e con il loro ricco senso della narrazione costituiscono, vista anche la scarsità di documentazioni scritte, una fonte particolarmente preziosa per lo studio della marineria.

LITERATURA

1. Annuario generale illustrato della marina mercantile Italiana anno 1923 - 1924, Torino, 1923.
2. Annuario marittimo per l'anno 1889 dell' I. R. Governo Marittimo in Trieste, 1889, str.
3. Annuario marittimo per l'anno 1891 dell' I. R. Governo Marittimo in Trieste, 1891, str.
4. Annuario marittimo per l'anno 1893 dell' I.R. Governo Marittimo in Trieste, 1893, str.
5. Annuario marittimo per l'anno 1905 dell' I.R. Governo Marittimo in Trieste, 1905, str.
6. Annuario marittimo per l'anno 1911 dell' I.R. Governo Marittimo in Trieste, 1911, str. CXLIV do CLV
7. Annuario marittimo per l'anno 1912 dell' I.R. Governo Marittimo in Trieste, 1912, str. CCI
8. **Asson P. T.:** Documenti del Santuario di S. Maria della Visione di Strugnano (Pirano - Istria), Trieste, 1911
9. **Asson P. T.:** Breve storia del Santuario di S. Maria della Visione Strugnano d'Istria (Pola), Trento, 1912
10. **Asson P. T.** TABS: Ricordo storico delle feste centenarie e della incoronazione della S. Imagine di S. Maria della Visione di Strugnano (Istria), Trieste, 1913
11. **Barabalić R.:** Ex voto dvaju bokeljskih jedrenjaka na području Hrvatskog primorja i Istre. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XVIII, 1970, str. 153 - 162
12. **Bonifacio G.:** Ricordo del Santuario della B.V. di Strugnano (Pirano - Istria), Trieste, 1896.
13. **Božanić - Bezić N.:** Majstori od IX do XIX stoljeća u Dalmaciji, 20 izdanje regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, Split, 1975, str. 189 - 199
14. **Brejc B.:** Slikarstvo od 15. do 19. stoletja na slovenski obali. Koper, 1983, str. 164
15. Catalogue Descriptif illustre des principaux ex - voto marins offerts a Notre - Dame de Bon - Port du XVI siècle à nos jours. Ville d'Antibes, Conservateur J. H. Clerques
16. **Cvito Fisković:** Poiretova slika Mandičeva jedrenjaka u Perastu. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, Kotor, 1969, str. 157 - 166

17. **Ivančević V.:** Nekoliko slika korčulanskih jedrenaka. Pomorski zbornik 17, Rijeka, 1979, str 367 -389
18. **Kisić A.:** Pomorstvo Dubrovačke republike na zavjetnim slikama u crkvi Gospe od Milosrđa. Pomorski zbornik 9, Rijeka, 1971, fstr. 617 - 635
19. **Kisić A.:** Zavjetne slike XIX i XX stoljeća u crkvi Gospe od Milosrđa u Dubrovniku. Pomorski zbornik 12, Rijeka, 1974, str.519 - 544
20. **Luetić J.:** Istarski pomorac Jakov Priski. Pomorstvo, Rijeka, 1960, str. 80 - 81
21. **Luetić J.:** Brodolom brika Fede 1858. Pomorstvo, Rijeka, 1962, str. 319
22. **A. M.:** Život jednog skunera. Jadranska straža, Split, 1937, str.304
23. **Mikuž S.:** Ex voto zaobljubljene podobe po slovenskih romarskih cerkvah, Obisk III, Ljubljana, 1942, št.8 - 9, str. 140 - 141
24. **Orel B.:** O ljudskih podobah Umetnost 1938/1939, Ljubljana, 1939, str.30 - 40
25. **Orel B.:** Slovenska božja pot in izvori njene ljudske umetnosti, Umetnost 1942/1943 Ljubljana, 1943, str. 78 - 86
26. **Pahor M.:** Samo morje je vedelo, Informator, glasilo delovne skupnosti Splošne plovbe Piran, XIII, št. 1/1972 str.24 - 26
27. **Randier J.:** Nautical antiques for the collector, Milano, 1976, str. 40 - 52
28. **Rebuffo I.:** Ex voto marinari. Edindustria editorale. Roma, 1961, str.24
29. **Štuk Š.:** Brodolom naših pomoraca iz 1876. Jadranska straža, Split, 1937, str. 144 - 145
30. **Tomić A.:** Pomorstvo Dobrote na portretima brodova. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXIV, Kotor, 1976, str.81 - 103
31. **Tomić A.:** Dobrotski jedrenjaci u XIX stoljeću. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXIV, Kotor, 1976, str.105 - 110
32. **Tomić A.:** Pomorstvo Prčanja na portretima brodova. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXV, Kotor, 1977, str. 103 - 115
33. **Velikonja M.:** Mati Božja v slovenskem in primorskem ljudskem izročilu. Primorska srečanja, Koper, 1989, št. 102, str. 951 - 953
34. Votivne podobe na Gorenjskem, Gorenjski muzej v Kranju, 1964 (Besedilo in seznam France Zupan)
35. **Zupan F.:** Votivne podobe, Informativni bilten, Inštitut za sociologijo in filozofijo univerze v Ljubljani, št.10, Ljubljana, 1964